

ARTS DECORATIVAS DE FÈRRE FARGAT E FONDA

Copyright Tèxte e Fotos Josiana Ubaud – Julhet de 2015 – genier de 2021

Premiera partida : **campanaus, grasilhas e impòstas, rampas, portaus**

Segonda partida : **tustadors, sarralhas, estripacats, clavèus, palastracas, rascladors, crotz, potz, divèrs, agulhas de mòstras solaras**

L'arquitectura nòstra, quin que siá lo sègle, nos dona tanben de veire d'òbras d'art mai umilas, rarament signadas (sabèm lei noms per lei grandei comandas oficialas), que son leis adornaments en fèrre fargat e, mai tardierament, en fonda. Rampas d'escaliers e grasilhas de balcons d'ostaus privats afichant son reng sociau per de realizations ricas en decoracion, grasilhas de còr de glèisas, campanaus aerians ò portaus pesucs, tustadors grèus ò modèstes estripacats de fenestrans, lo fèrre e la fonda son d'en pertot per acompanhar l'arquitectura, granda coma pichòta. Lo fargaire i exprimiguèt son engenh, en flors, volutas, vironas e ponchetas. Max Roqueta parla de « *fèrres fargats dins son revolum de redòrta* », comparason vegetala que non podiá que m'encantar. M'es donc totjorn un plaser grand de badar aquelei creacions, autant que la faciada que lei pòrta...

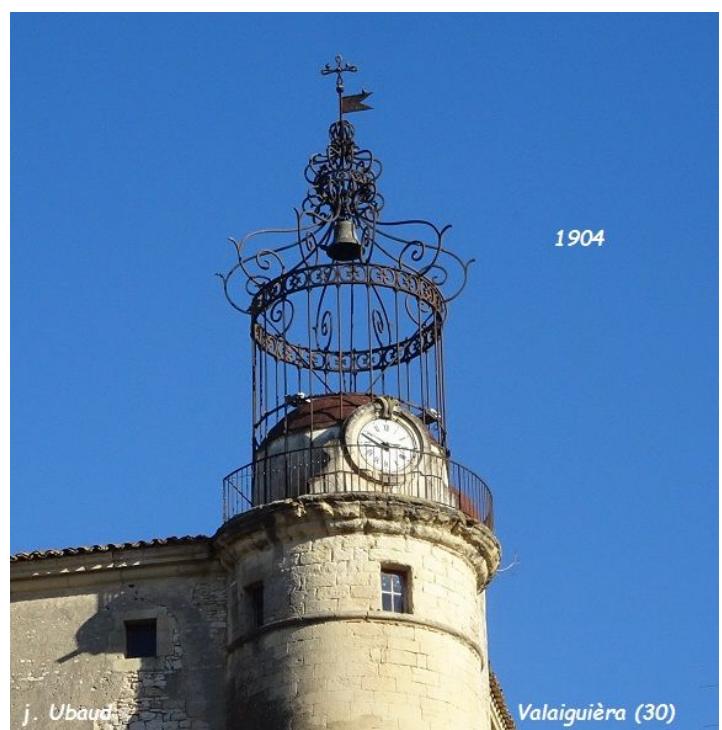
Ai relevat gaire de tèxtes occitans per illustrar lo subjècte, coma ai costuma d'o faire. Serà donc mai que mai per lo plaser deis uelhs, e per pas oblidar d'agachar, lo nas en l'èr, aquestei testimònies d'un art vertadier que demandariá de retrobar lo lexic especific associat, coma dins tot mestier. La formidabla riquesa arquitecturala d'ostaus particulars dau sègle XV au sègle XVIII qu'avèm dins lei vilas nòstras (Pesenàs, Montpelhièr, Avinhon, Ais de Provença e tant e mai d'autrei) porgís un escandalh mai que chanut de l'art dau fèrre fargat. En fòra de lei remirar per carrières, se presarà tanben d'uneis òbras pichòtas a l'azard dei musèus (coleccions de sarralhas e claus, arcas) que au musèu Calvet d'Avinhon. Mai modèstes e simples de fòrma, e mai leis esplechs agricòlas son de cap d'òbras d'artesans dau fèrre mai que mostrari pas aici, essent que m'atencioní a l'arquitectura. Aquestei « condiments metallics d'arquitectura » venon completar mon article sus lei pòrtas e fenèstras, agachadas aqueste còp d'encara mai prèp. Malaürosament, pauc son entretenents, tant lei grasilhas coma lei tustadors, particularament dins lei vilatges vièlhs qu'an seis ostaus dins un estat d'abandon qu'es un crèbacòr (Andusa, Sumena, Lo Vigan). Rosigats de rovihò ò negats sota de jaças e de jaças de pinturas, la beutat de l'objècte (donc lo saupre-far de nòstre mestieraus locaus) es ben demenida...

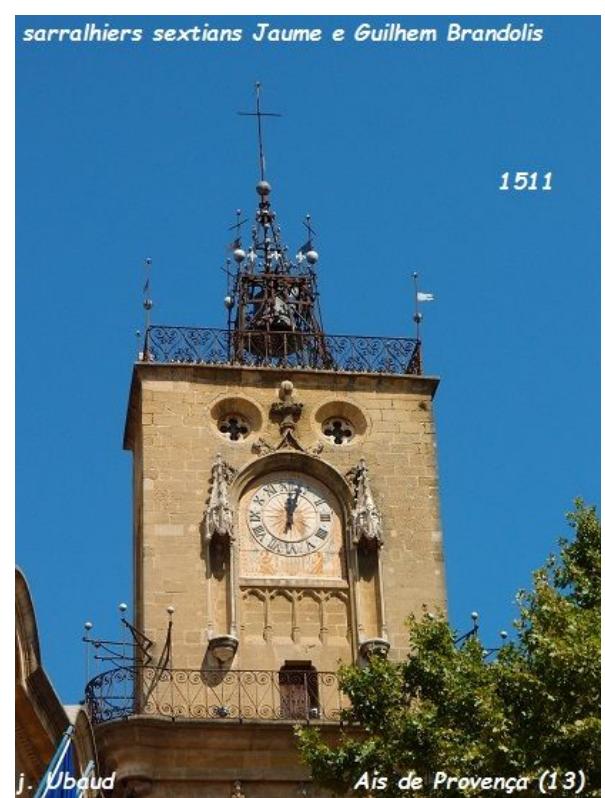
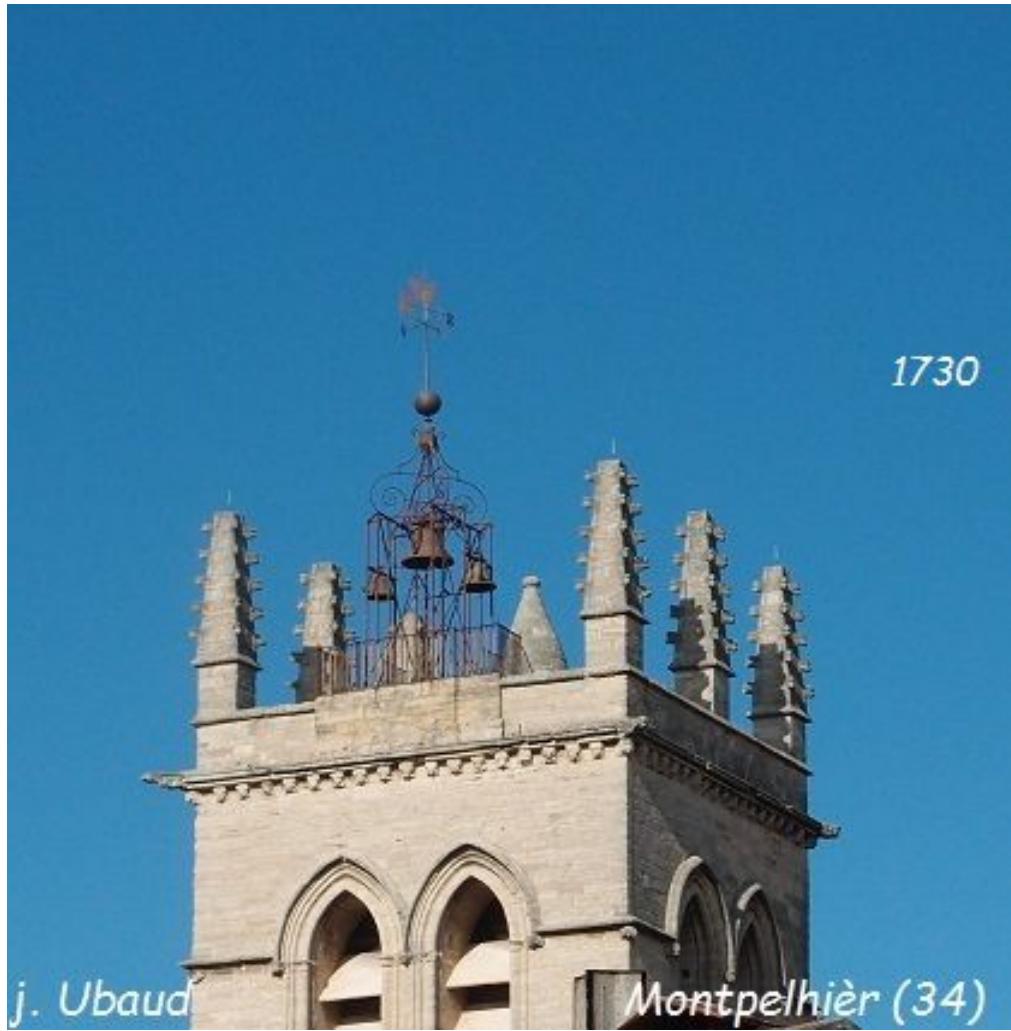
Lei campanaus

D'una elegància rara, aquelei dentèlas de fèrre son una especialitat provençala e èst lengadociana. Son quilhats sus de cloquiers, de torres-relòtges ò lei vièlhas pòrtas d'intrada dei vilatges. Son sovent subremontats d'una giroleta en fòrma de drapèu ò de gau. Retipan totei lei fòrmas de solids matemàtics (campana, esfèra, piramide, bulb orientalista, cube, cilindre, etc.), adornats de volutas intèrnas e extèrnas. L'ora melhora per lei presar es a soleu colc e a còntralutz : se destacan que melhor sus lo céu. Mai l'estrechesa de nòstrej vilatges empacha sovent de posquer faire la foto : lo campanau se vei de luenh luenh per vos far lingueta mai s'escond de prèp, vos laissant sus vòstra fam. Per definicion, son quilhats nauts, e faudriá tustar encò de particulars per posquer montar a un estanci naut per melhor lei fotografiar a son nivèu. Levat entresenhas donadas sus un panèu dins lei vilatges qu'an a còr de valorizar son patrimòni, avèm completat lei datas gràcia au site seguent que dona lei descripcions tecnicas fòrça especializadas : <http://abegui.free.fr/campanile/?page=depar&af=10>

j. Ubaud

Tresca (30)

j. Ubaud

Prada de Les (34)

j. Ubaud

St Geniès de las Margas (34)

j. Ubaud

Somèire (30)

j. Ubaud

Gange (34)

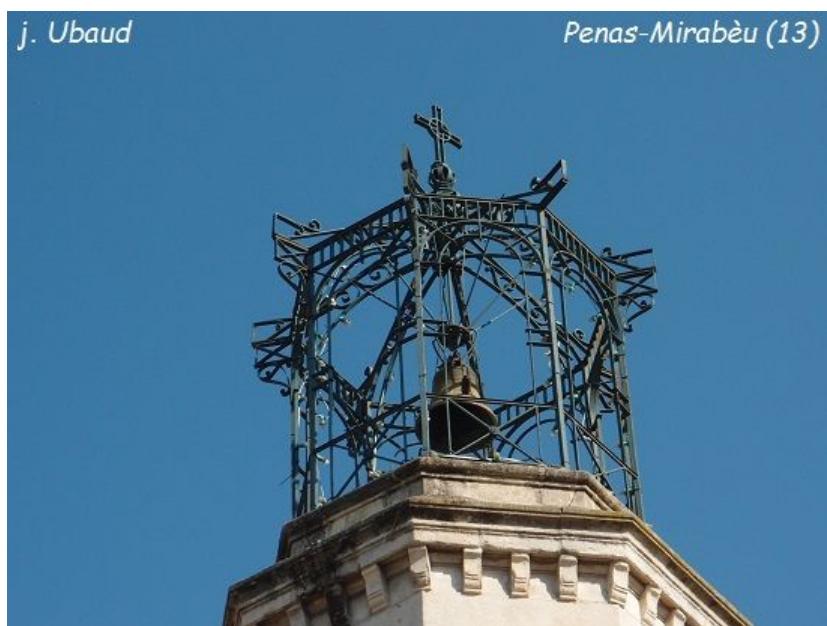
j. Ubaud

Sumena (30)

j. Ubaud

Vaquièra (34)

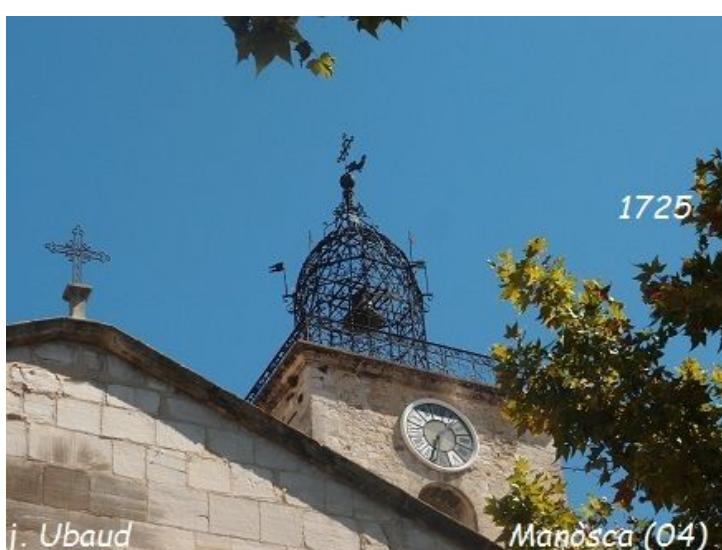
j. Ubaud

Penas-Mirabèu (13)

j. Ubaud

Aurenja (84)

Sei corbas representan censadament la reina Jana (fòrmas generosas mai pichòta tèsta ?). Lo campanau ten una giroleta amb un cat percaçant un rat (lo rat a desaparegut a la Revolucion). Donèt l'expression « es aut coma lo cat de Perna ».

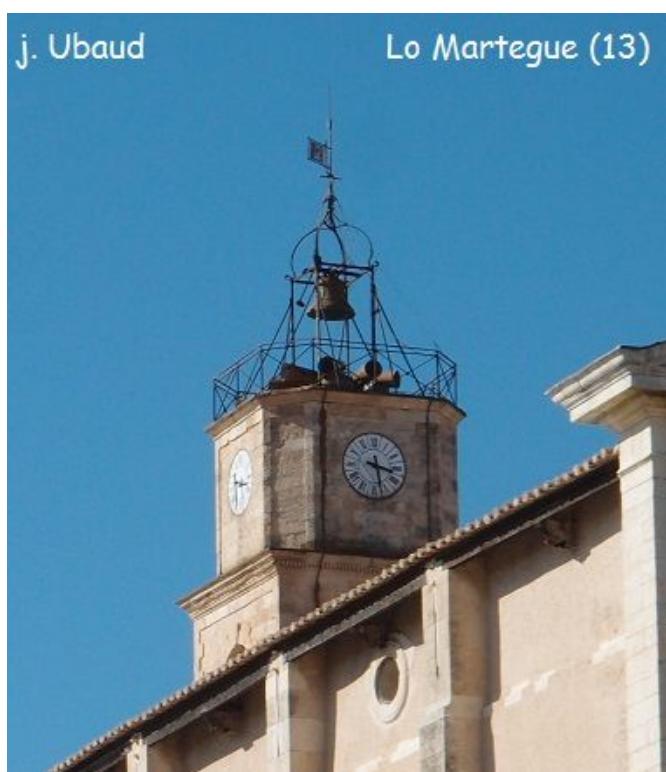

j. Ubaud

Fornès (30)

La Ciutat (13)

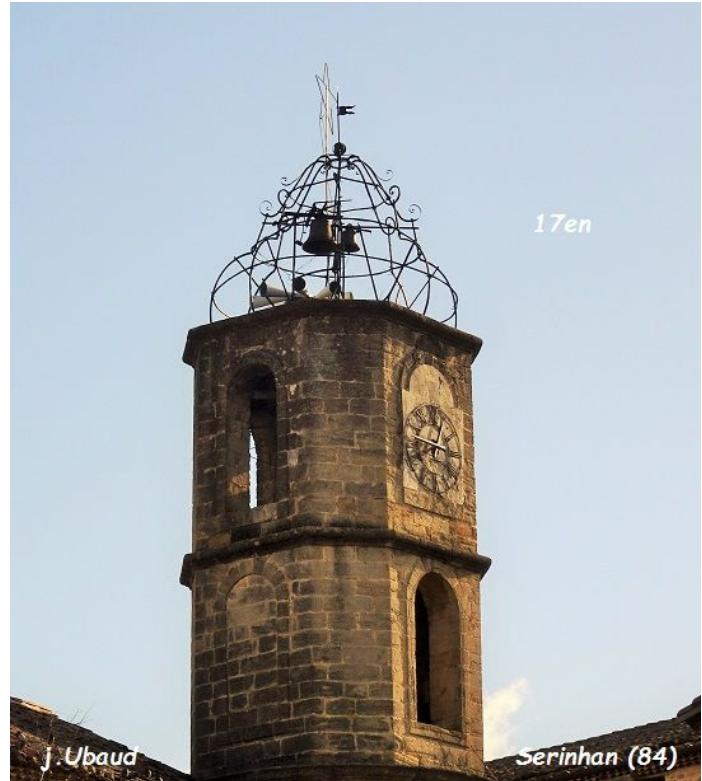
j. Ubaud

Lo Martegue (13)

j. Ubaud

Montbasin (34)

j. Ubaud

Serinhan (84)

j. Ubaud

Porriera (83)

j. Ubaud

Pueglobier (13)

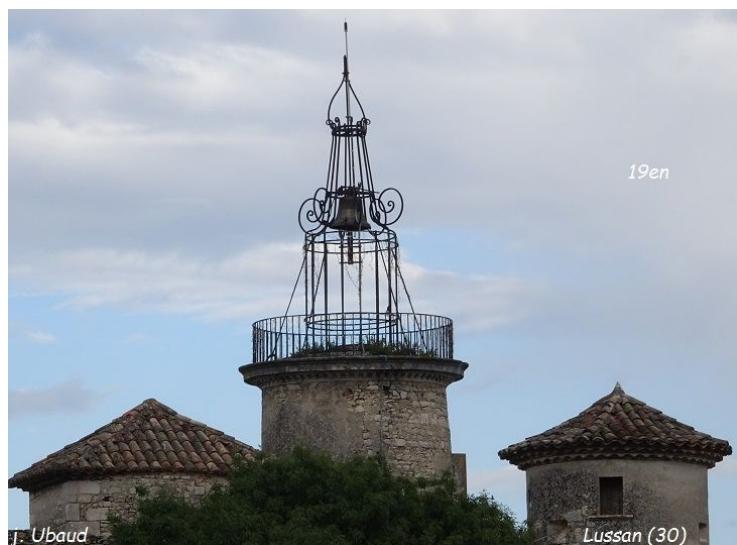
j. Ubaud

Puègabon (34)

j. Ubaud

Grilhon (84)

j. Ubaud

Lussan (30)

j. Ubaud

Sant Cristòu (34)

j. Ubaud

Ginhac de Nerta (13)

1752

j. Ubaud

Cadarossa (84)

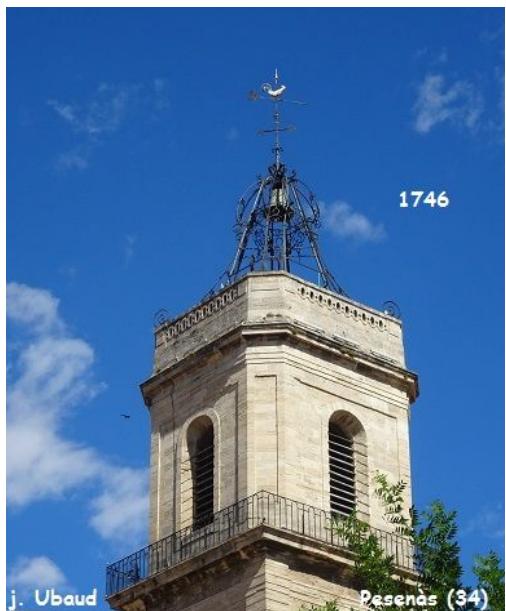
j. Ubaud

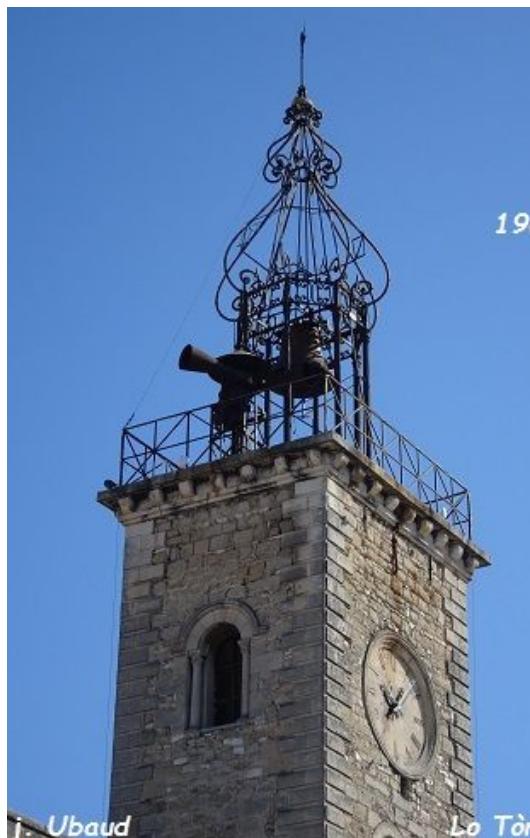
Puegmisson (04)

j. Ubaud

Valençola (04)

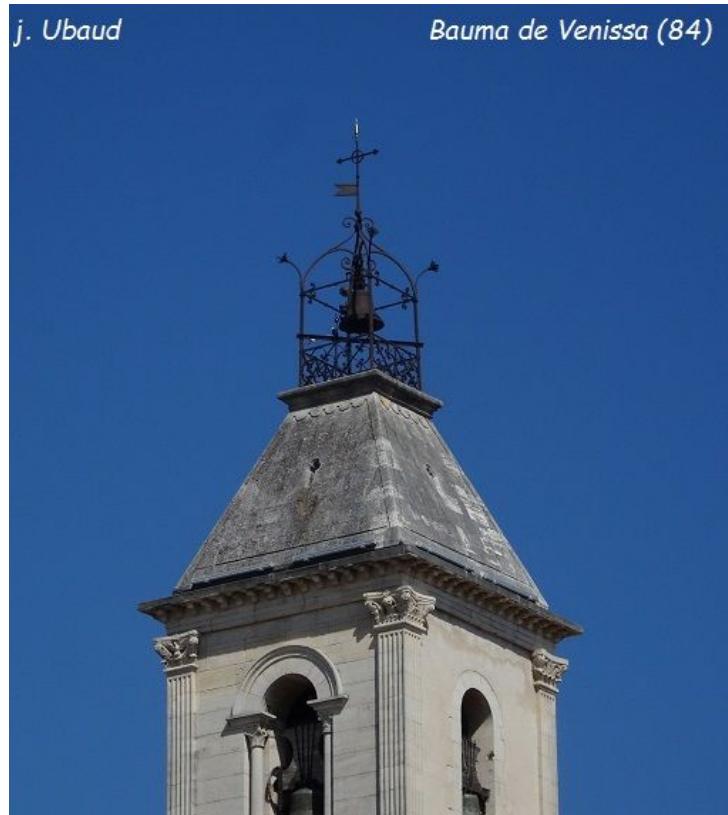

j. Ubaud

Clarmont d'Eraur (34)

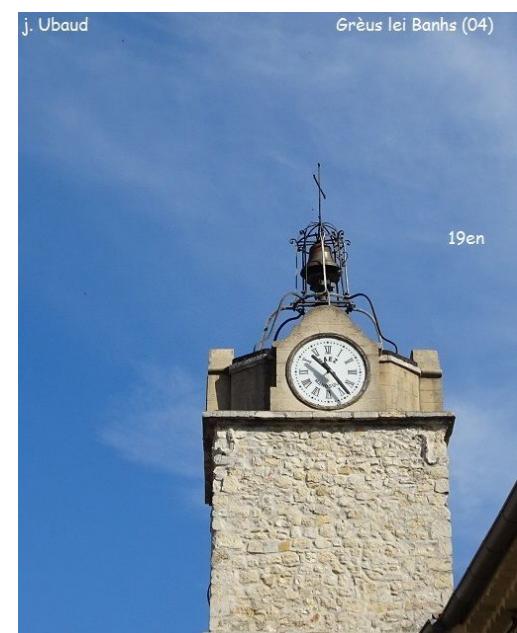

Bauma de Venissa (84)

j. Ubaud

Sta Celha (84)

j. Ubaud

Grèus lei Banks (04)

j. Ubaud

Lei Mèias (04)

j. Ubaud

Narbona (11) - Glèisa Sant Pau

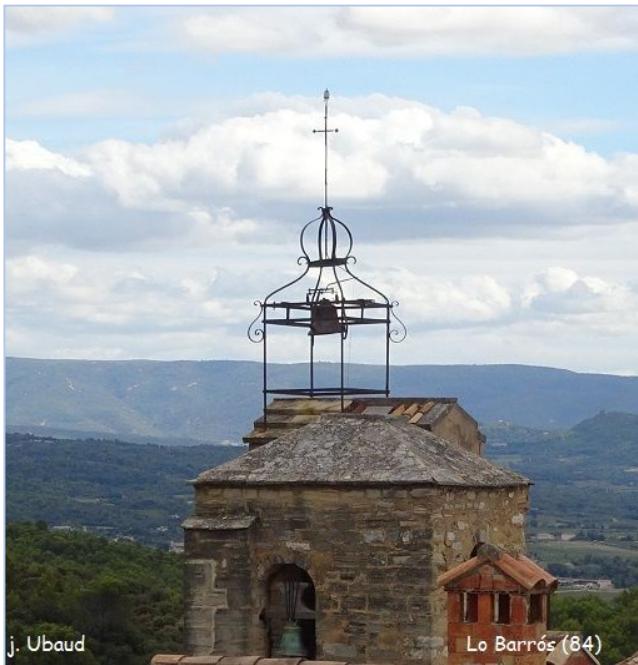
j. Ubaud

La Palutz de Verdon (04)

j. Ubaud

Romola (04)

j. Ubaud

Castèunò d'au Martegue (13)

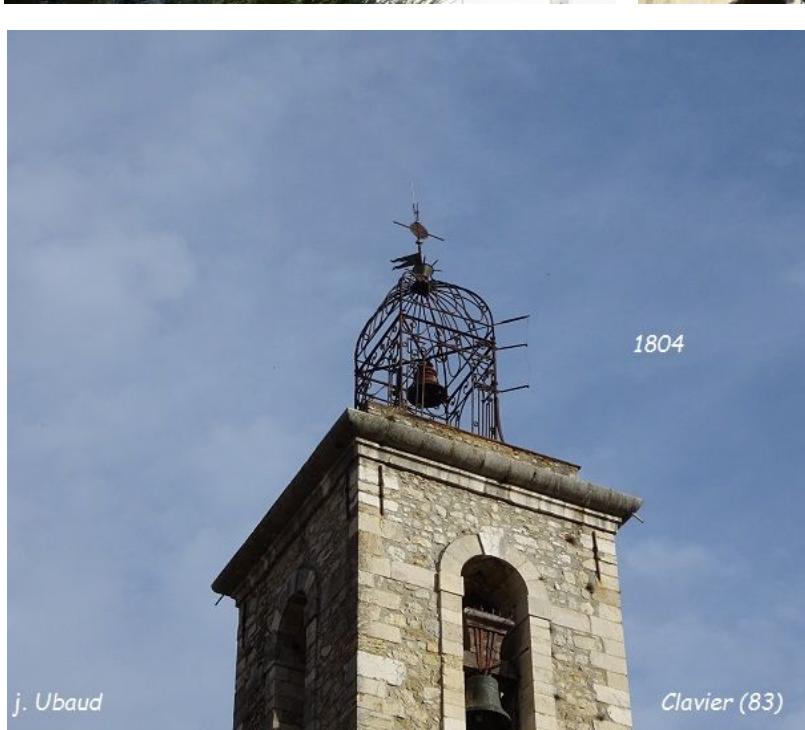
j. Ubaud

Barbentana (13)

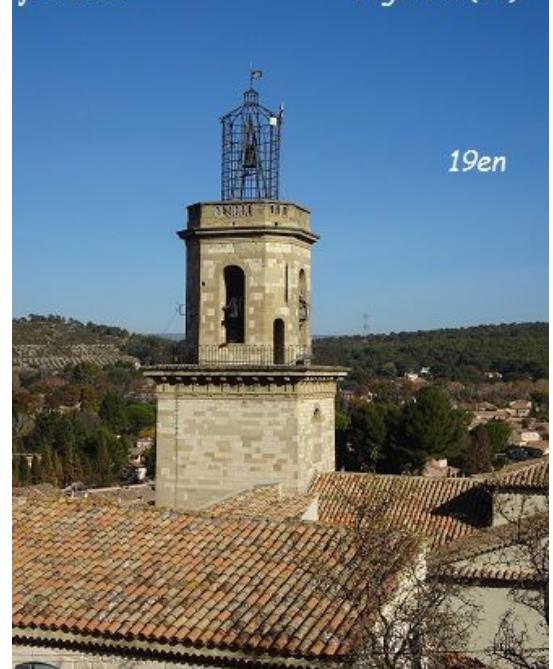
j. Ubaud

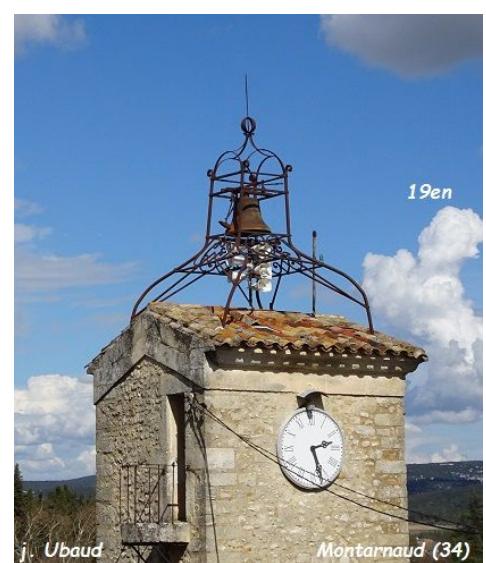
Clavier (83)

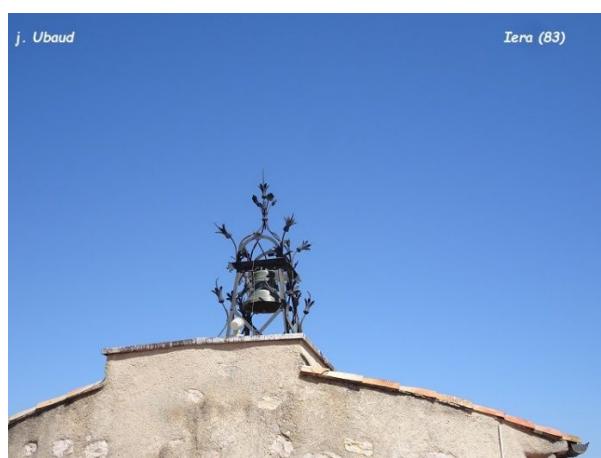

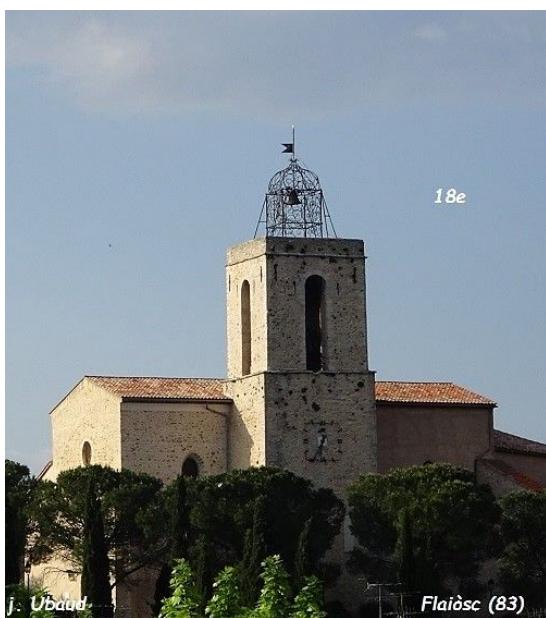
j. Ubaud

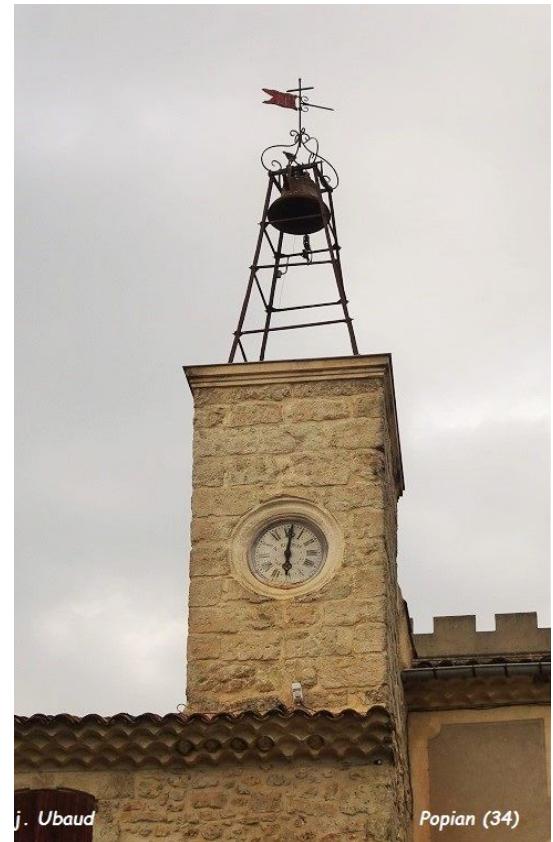
Aiguiera (13)

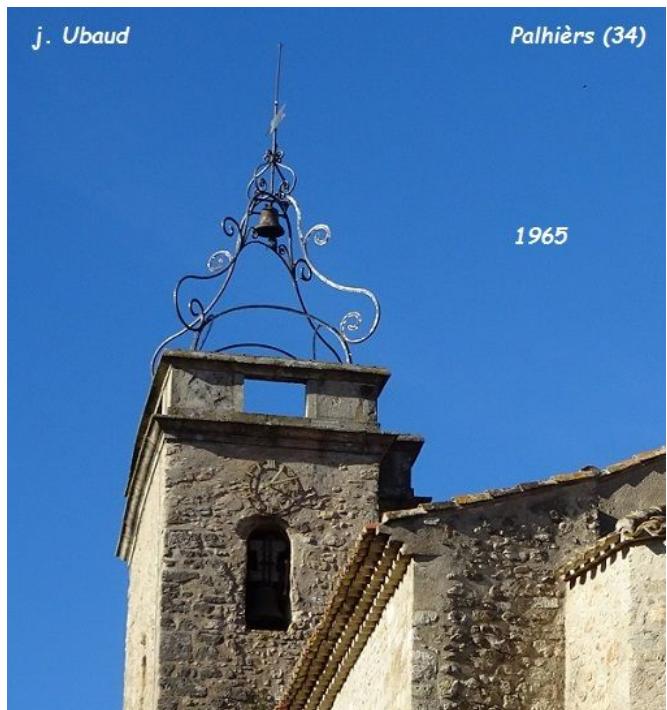

j. Ubaud

Brua-Auriac (83)

j. Ubaud

Pueglobier (13)

j. Ubaud

Rians (83)

Lei grasilhas (balcons, còrs de glèisas, impòstas)

Es la colleccion mai nombrosa d'òbras d'art que podèm veire en se passejant per carrières, ò au dintre dei glèisas. Lo fèrre fargat es aisidament reconeissable, mai lei grasilhas mai recentas, en fonda motlada, son tanben de bèlei realizations coma se podrà veire. Aquelei de fèrre fargat son evidentament artesanalas e desplegan tota una tipologia de decòrs remirables, volutas de tota mena e candeletas en gotas de fèrre caracteristicas. Un pauc d'acostumança a « la gramatica dau fèrre fargat » permet de destriar aquelei fins qu'au sègle 17, aquelei dau sègle 18 ... e lo demai. Son dins lei vilas dau passat istoric prestigiós (Pesenàs, Montpelhier, Usès, Ais de Provença, etc., mai gaire Avinhon ?) que se tròban lei grasilhas mai espetaclosas en quantitat. Mai d'unei vilatjons pòdon ofrir d'urosas descubertas (cf. la grasilha de Sant Saturnin d'Ate e sei dos atlants portant lo balcon, pas mens ufanosa qu'aquela similària d'Ais de Provença). Vesedoirament, i aguèt de fargaires locaus que provesiguèron de vilas vesinas (veire lei grasilhas de Popian e Pesenàs, que se semblan vertadierament)

Per aquelei de fonda, seriá interessant de remontar l'istòria de nòstreis fabricacions miejas industrialas e de veire quins atalhiers locaus an eventualment poscut sortir aquestei dentèlas vertadieras. Se d'unei foguèron produsidas au quilomètre (meteis motiu de barròts tot de lòng) e que retrobam de vilatge en vilatge, d'autrei son mai qu'originalas amb un motiu centrau personalizat e lo demai se desplegant en simetria. Lo travalh es pas mens polit que per lei precedentas fargadas, ambe de creacions d'una granda originalitat. Coma per lei fenèstras, se remarcarà la diminucion de la decoracion a flor e mesura que montam dins leis estancis : lei grasilhas subrebèlas son au premier estanci de l'ostau, au segond son ja mens ricas e au darrier son lei grasilhas mai simplas (e mai assortidas ai premieras).

Toteis aqueleis elements d'arquitectura fan lei delicis d'antiquaris especialistas en recuperacion de materiaus, quora se destrusís un ostau. Seràn reemplegats dins la restauracion d'autreis ostaus, pron que lo gaube de la grasilha s'accòrde ambe lo balconet novèu... çò qu'es pas totjorn evident ! Lei presenti aicí a pauc prèp per òrdre d'ancianetat : premier, en fèrre fargat, en fonda puei. Leis annadas 20-30 doneron tanben de polidei creacions, mai mens prestigiosas que lei precedentas, e largament mai raras, que lo Miègjorn foguèt un pauc mai conservator en matèria d'arts decorativas. Lo plec contunha que lei móbles 30 se vendon pas aicí en antiquitats...

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

17en

detalh dau precedent

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

18en

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Avinhon (84) - Collegiala St Pèire

j. Ubaud

17en

Somèire (30)

j. Ubaud

Somèire (30)

j. Ubaud

Somèire (30)

j. Ubaud

Somèire (30)

j. Ubaud

Somèire (30)

j. Ubaud

Andusa (30)

aud

Andusa (30)

j. Ubaud

Lodèva (34)

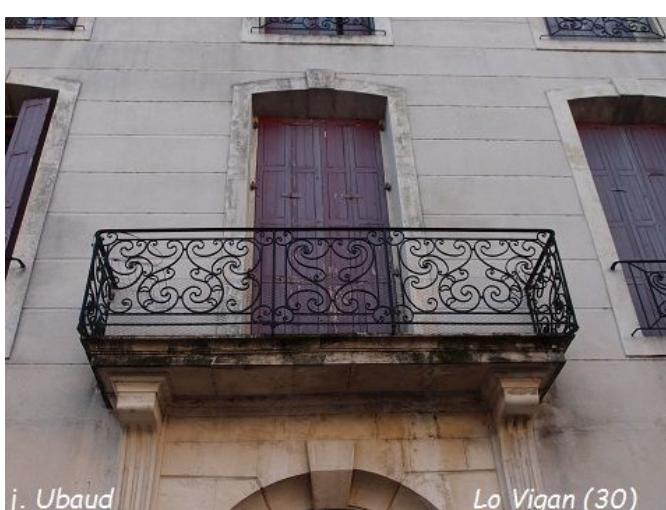
j. Ubaud

Mostier (04)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Marselha (13)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

j. Ubaud

j. Ubaud

j. Ubaud

j. Ubaud

j. Ubaud

Serinhan dau Comtat (84)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Sommière (30)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Pesenàs (34)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

Lo Vigan (30)

j. Ubaud

Valrauga (30)

j. Ubaud

Carpentras (84)

Carpentras (84)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

Usès (30)

j. Ubaud

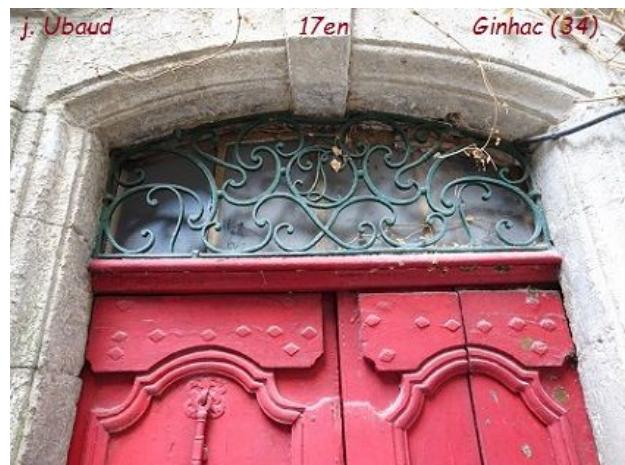
Usès (30)

j. Ubaud

Ginhac (34)

Elegància rara

j. Ubaud

Tolon (83)

j. Ubaud

Ansois (84)

Cucuron (84)

j. Ubaud

Lei Baug (13)

Barceloneta (04)

Barceloneta (04)

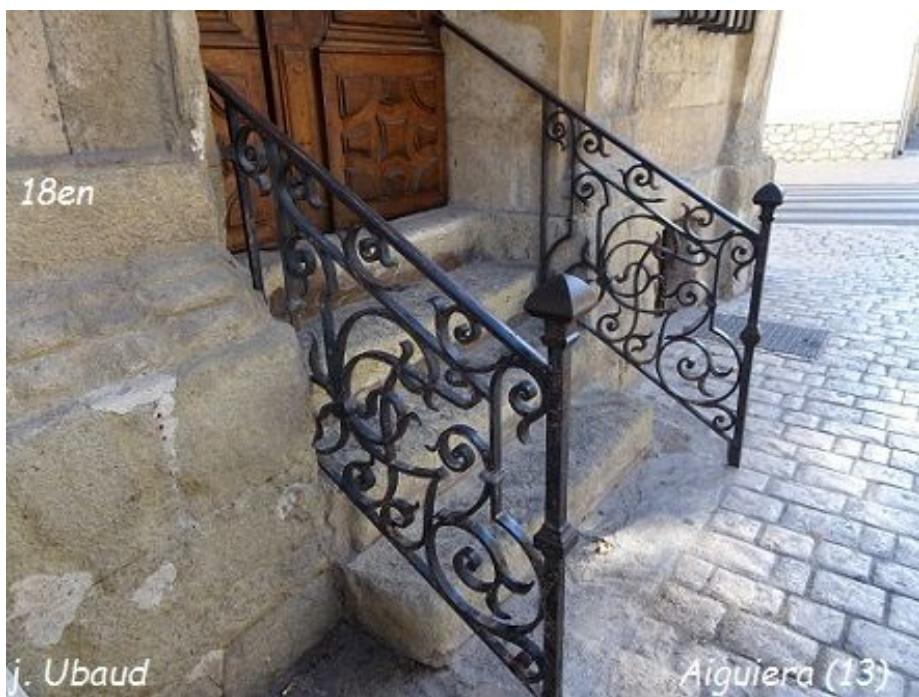
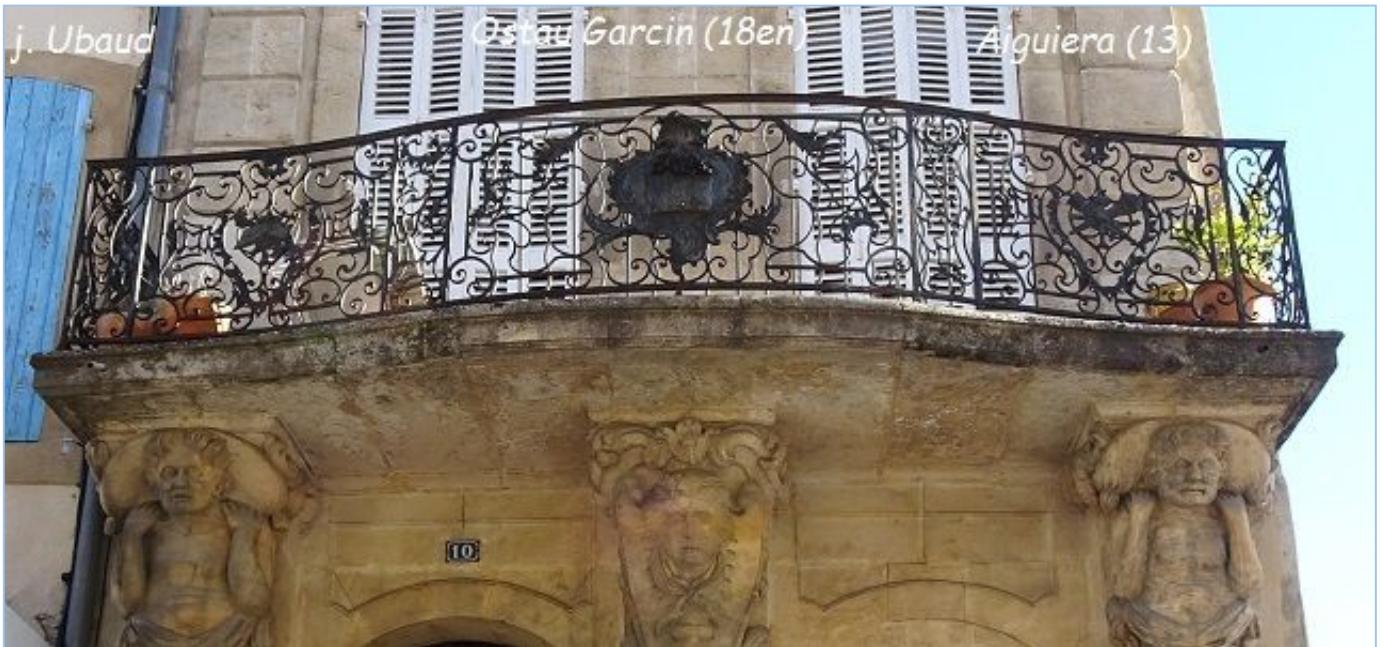
4 bèlas impòstas a Barceloneta

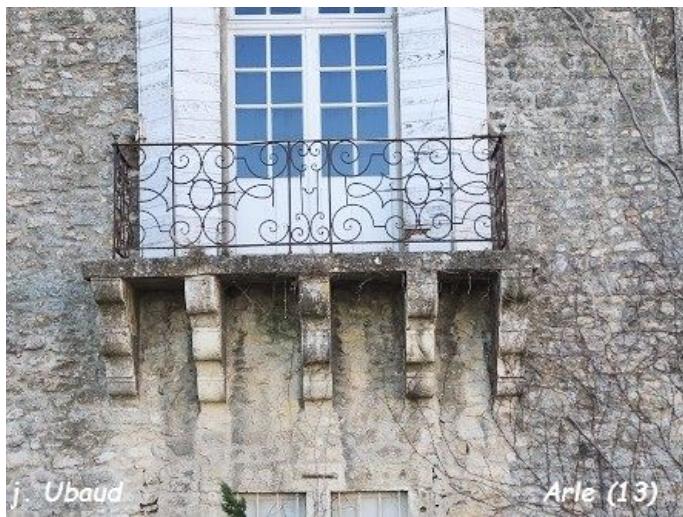

Barceloneta (04)

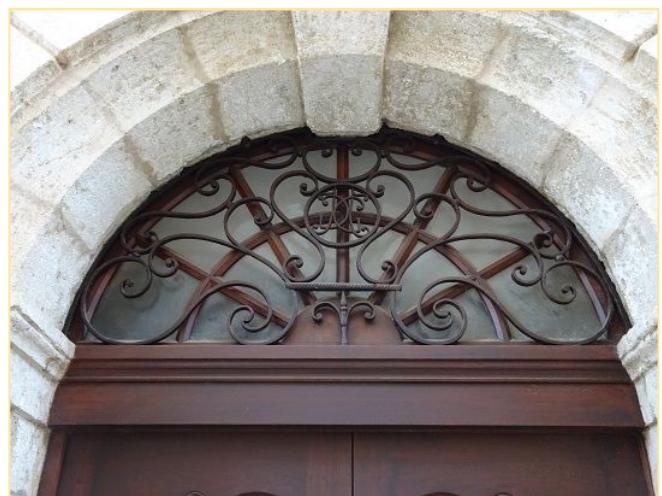

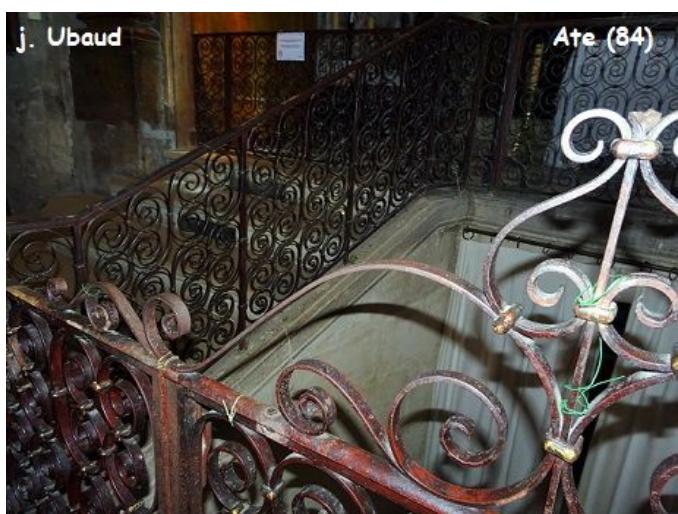
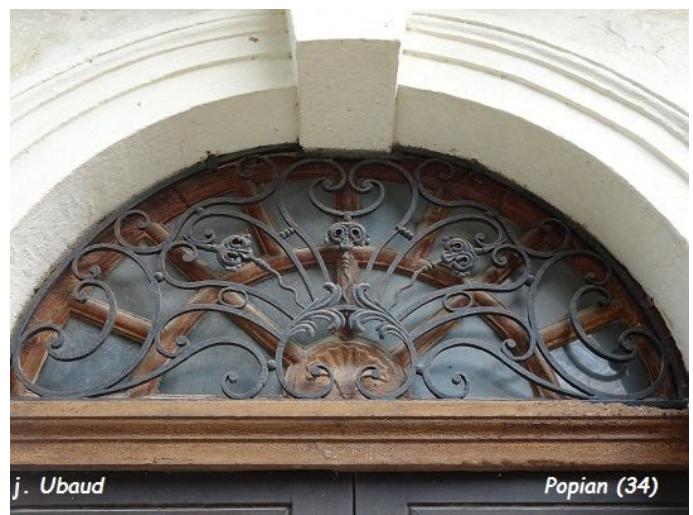
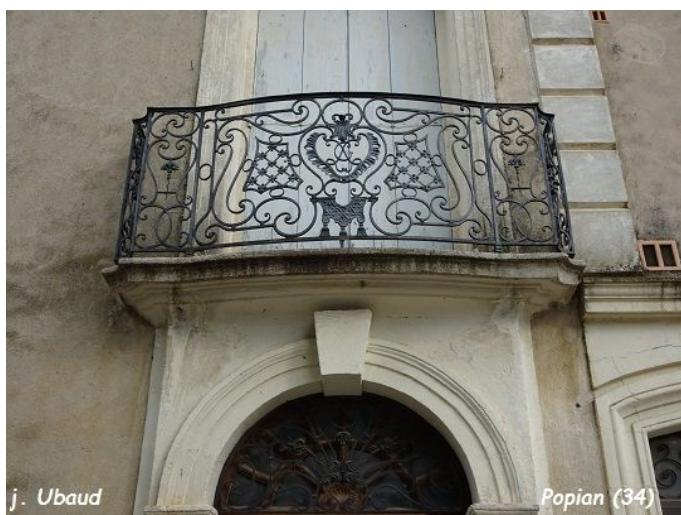
Barceloneta (04)

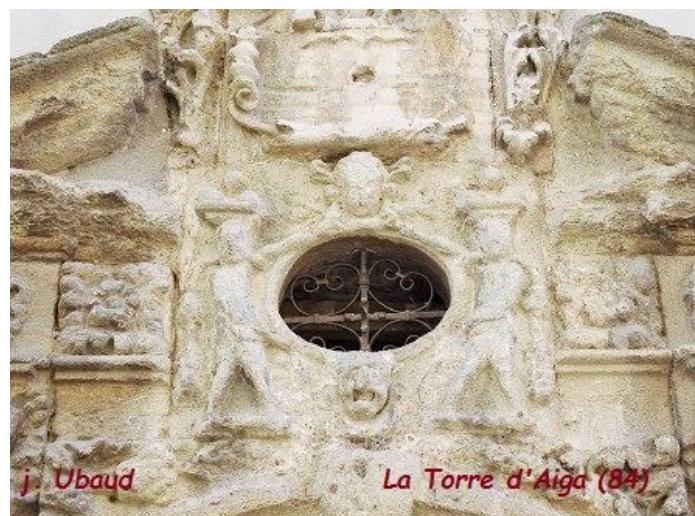

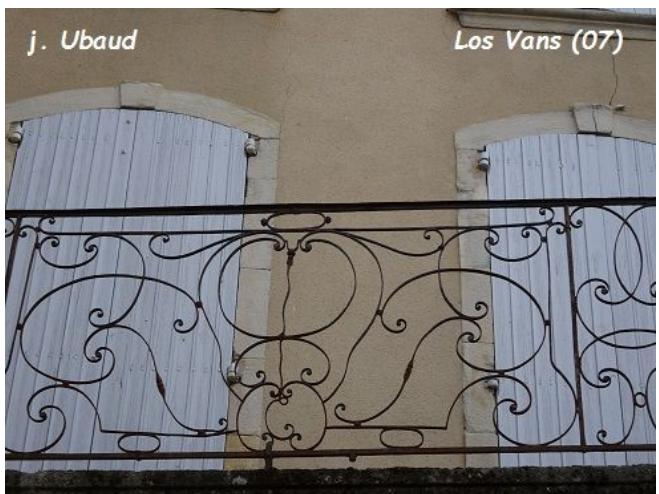

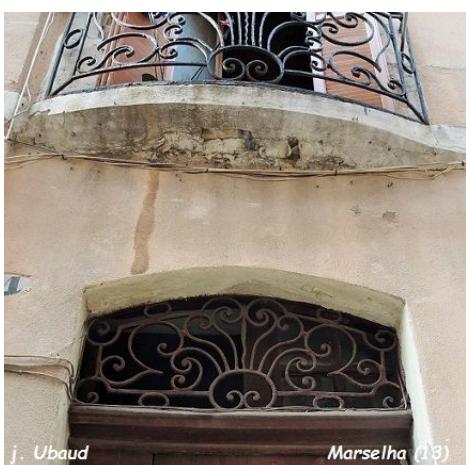

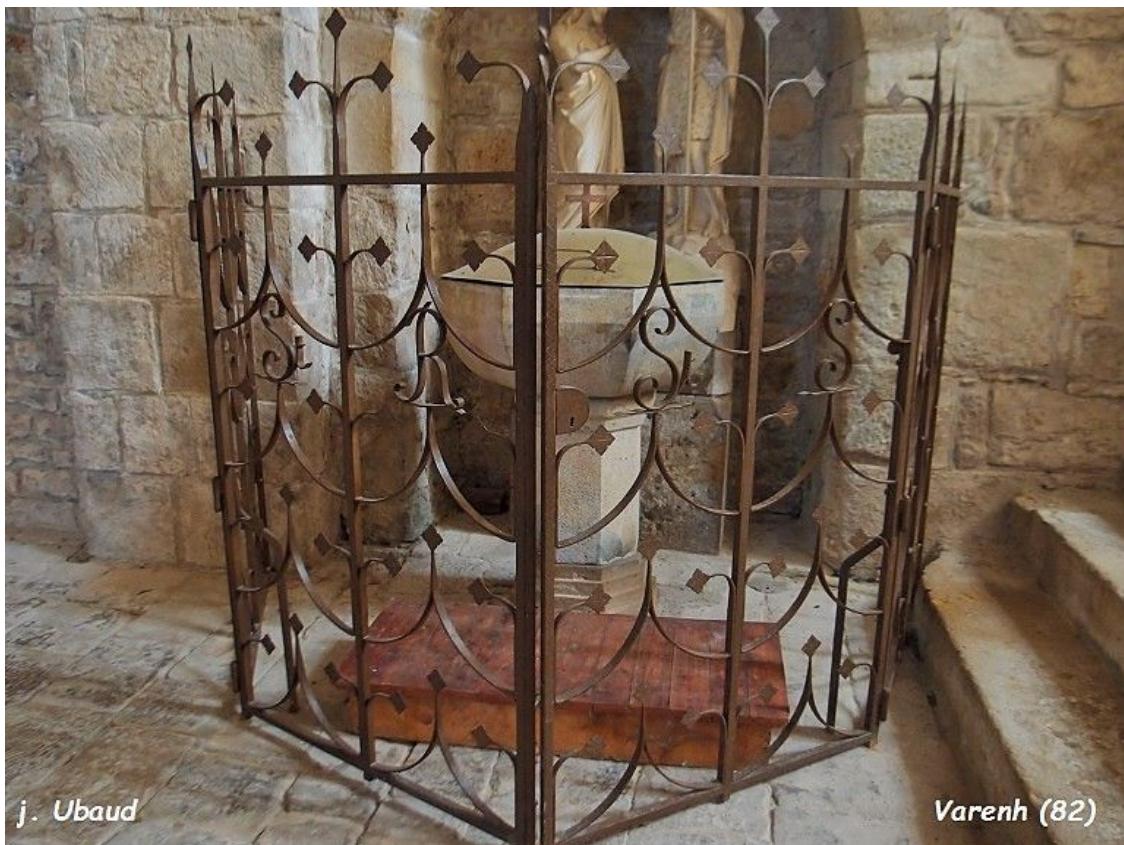

j. Ubaud

Varenh (82)

j. Ubaud

Vilafranca de Roergue (12)

j. Ubaud

Vilafranca de Roergue (12)

j. Ubaud

Vilafranca de Roergue (12)

Ferrier d'art Benjamin Cusson - 19en

Ferrier d'art Benjamin Cusson - 19en

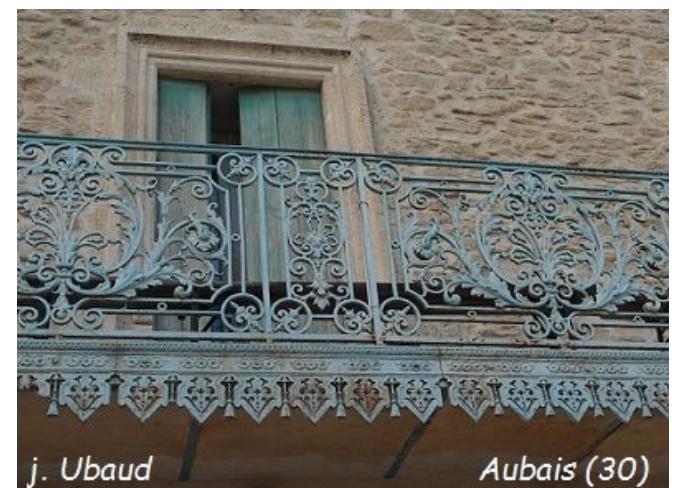

Lei grisilhas de fonda ò de fèrre plegat presentan de motius en relèu que son absents dei grisilhas de fèrre fargat : visatges, descas de flors e fruchs, còrnia d'abondància, garlandas, instruments de musica, tèstas de leons, e de representacions vegetalas multiplas d'una granda elegància (amarronier, agland, vinha, eure, margarida, cardon, etc.). Son tant d'òbras d'art vertadieras e faudriá s'atencionar de mai prèp a l'istòria de

caduna. Leis ostaus a la Haussman de la fin dau sègle 19 son provesits de grasilhas mai banalas « au quilomètre », sens motius diferenciats... Se reconeisserà d'aquí d'alai la represa de motius 18en adaptats a la fonda. Lei grasilhas mai polidas son tanben monogramadas (Forcauquier per exemple), diguent la notorietat de son proprietari... d'autrei de l'esperit ernhós diràn son orguelh ? Quina que siegue la rason, nos ofrisson un plaser deis uelhs e de l'esperit que fau pas fonhar.

La restauracion d'aqueleis ostaus ancians permet una mesa en valor d'aquelei produccions per una causida requista de la pintura, la meteissa que la dei còntravents. Solets, d'unei s'obstinan a lei pintorlejar de negre, çò qu'es particularament afrós, en fòra de negar totalament lei detalhs de la grasilha...

Meteissa grasilha a Balhargue e Somèire...

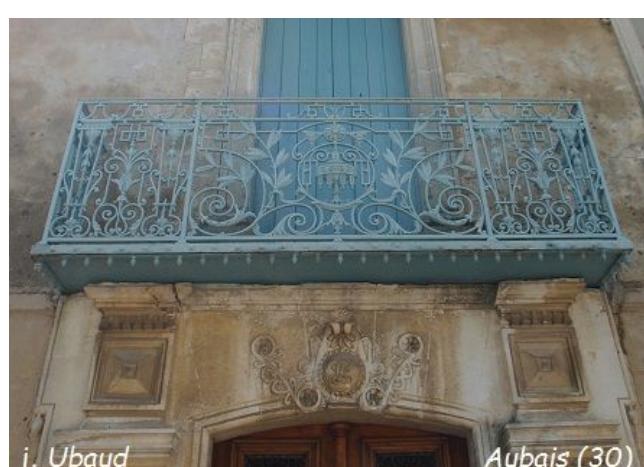

La meteissa grasilha a Montpelhièr e Frejús...

De la mai simpla a la mai ornamentada...

Grasilhas fin 19en sus ostalàs haussmanians

j. Ubaud

Las Matèlas (34)

Decòr de margaridas

j. Ubaud

Las Matèlas (34)

Decòr d'aglans

Decòr de cotèlas

j. Ubaud

Meiruès (48)

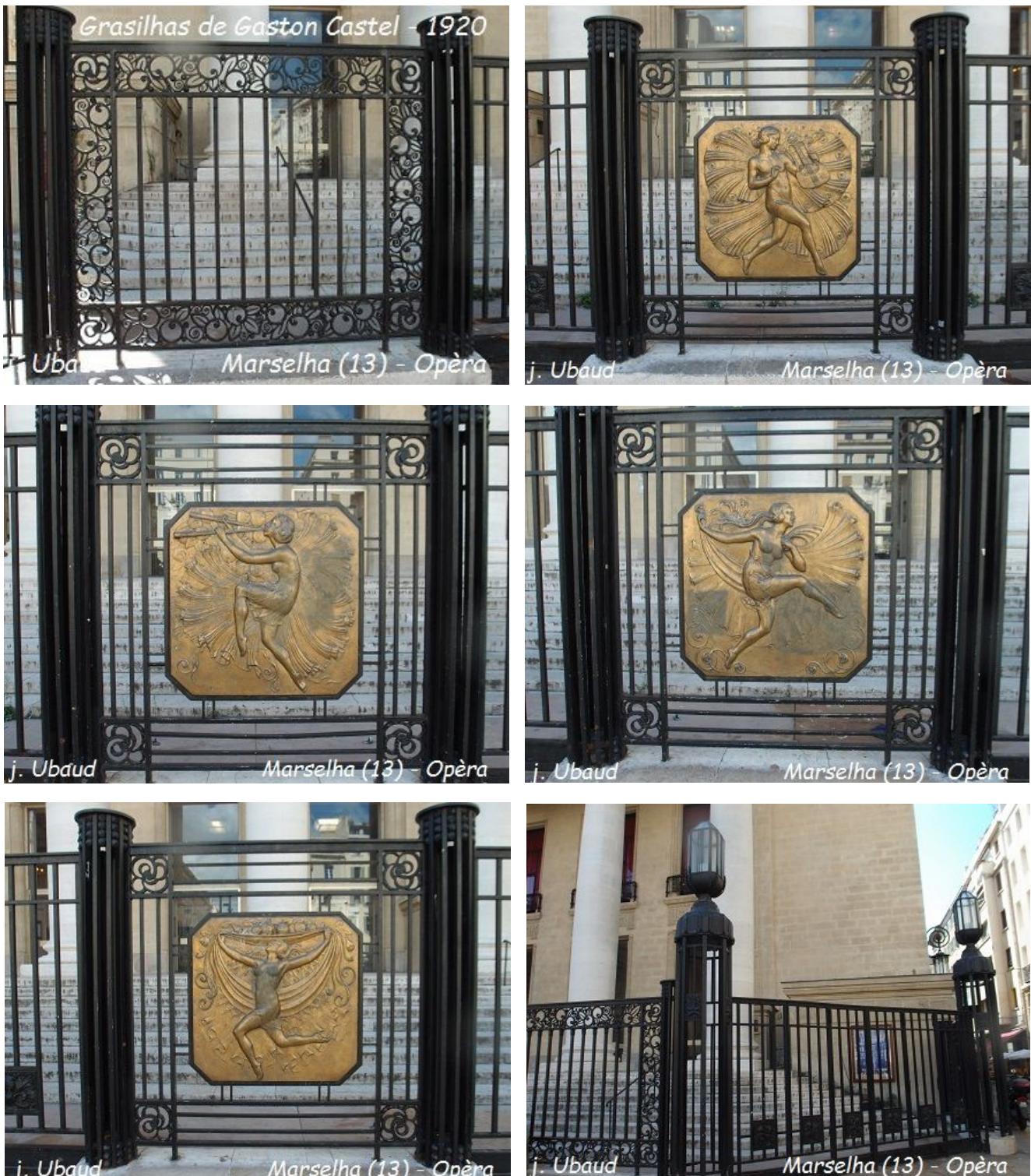
Decòr d'Ombellifèras

Grasilha dins l'estil dich « nolha » (~1900) e son portalet assortit

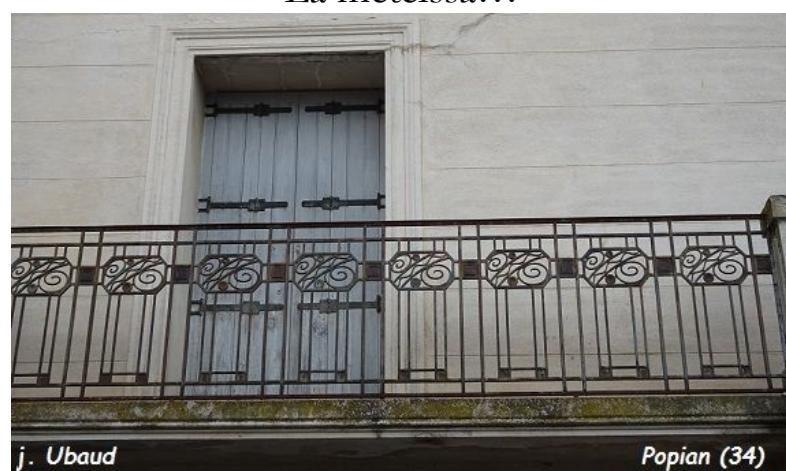
Supèrbe immòble estil annadas 1930 - Plan de Jerusalèm a Avinhon (84)

L'ensemble remarquable dei grasilhas de l'Opèra de Marselha (fèrre fargat e bronze daurat) es degut a l'arquitècte provençau Gaston Castel nascut a Pertuis (84) e defuntat a Marselha

La meteissa...

A l'azard d'un mercat d'antiquitats...

j. Ubaud

Grasilha veusa espèra son fenestron qu'esposarà sei fòrmas...

Taulinhan (26)

Realizacion ambe de recuperacions de peças metal·licas (mai luenh, un portau identic ambe d'otís de tota mena)

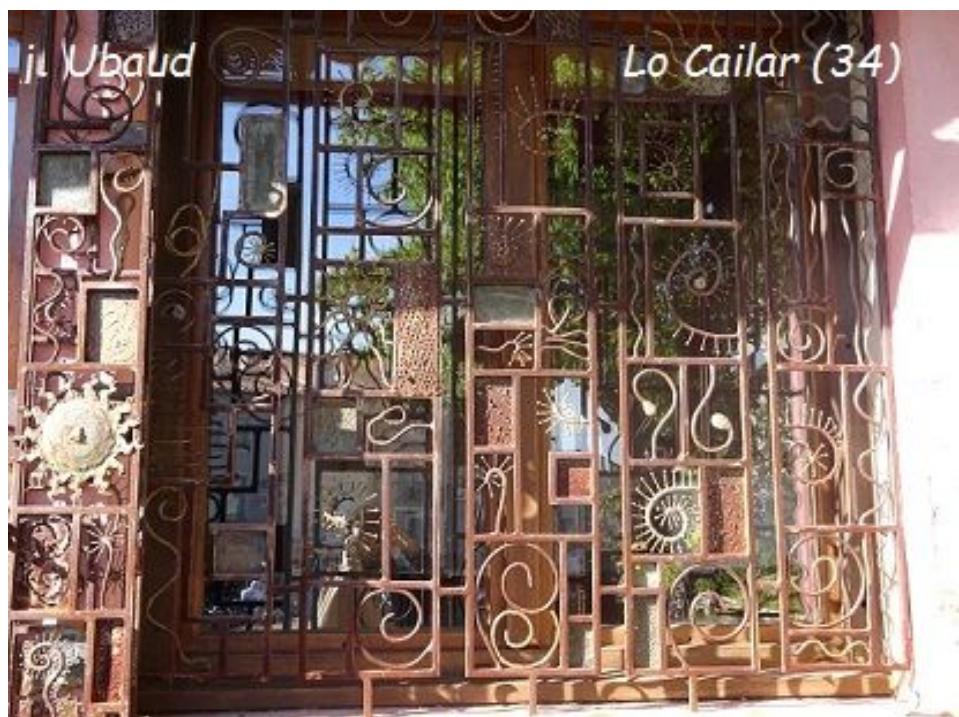
j. Ubaud

Mema realization que çai-sus ambe tanben d'aisinas agrícoles

Taulinhan (26)

Collecció d'otís per la vinha...

Lei rampas d'escaliers interiors

Son d'òbras d'art encara mai excepcionals essent sa dimension e sa fucion d'adornament d'escaliers d'aparat, onte s'exprimiguèt tot l'engenh dau fargaire en fucion segur dei mejans financiers dau proprietari. Non solament l'art de virar, aplatussar, tòrcer la matèria, l'art d'inventar de corbas e motius totjorn renovelats, mai tanben l'art d'adaptar la fòrma de la rampa ais escaliers, rarament en voladas drechas. L'adaptacion au millimètre a la corba generala laissa boca badanta... Lei vièlhs ostaus particulars de totei nòstrei vilas qu'an un còr ancian porgisson d'exemples de l'engenh d'aqueste art decoratiu associat a la pèira.

« *D'ostaus de pèiras s'ondravan de pòrtas obratjadas amb de martèls escrinclats que ja presaviam coma òbras requistas d'artesans. D'escaliers amb de rampas de ferre escalpradas se vistalhavan quora la pòrta se dobrissiá sus una coreta.* » (l, 30) (Marineta Mazoyer, *Subre lo pont, lo pont de Ròchabèla*, 20/21e)

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Arle (13)

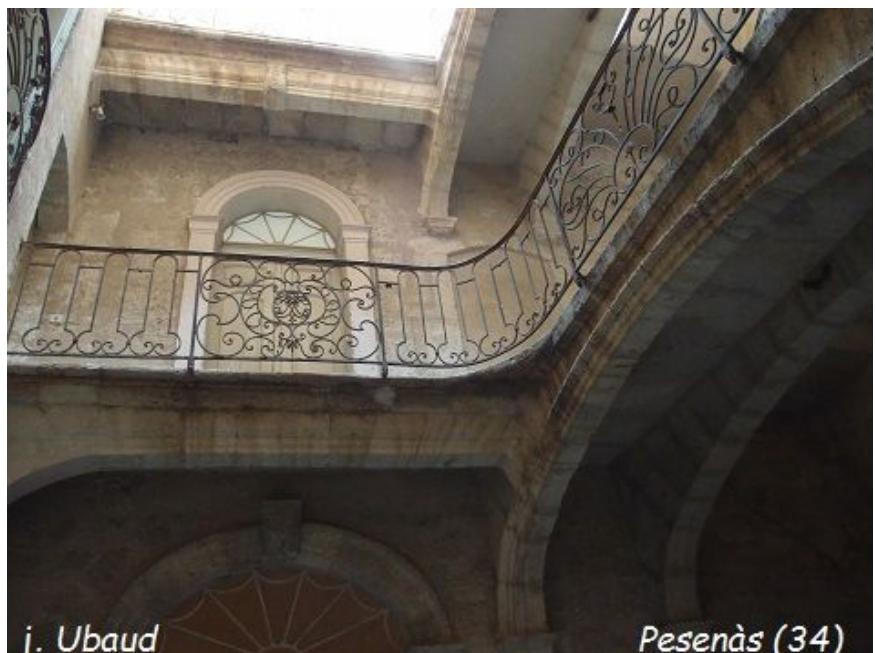
j. Ubaud

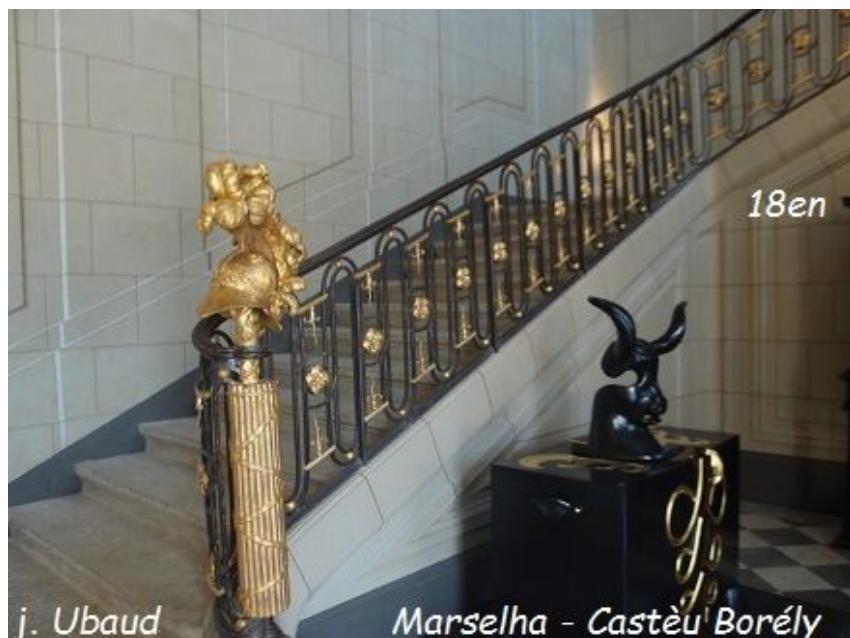
Arle (13)

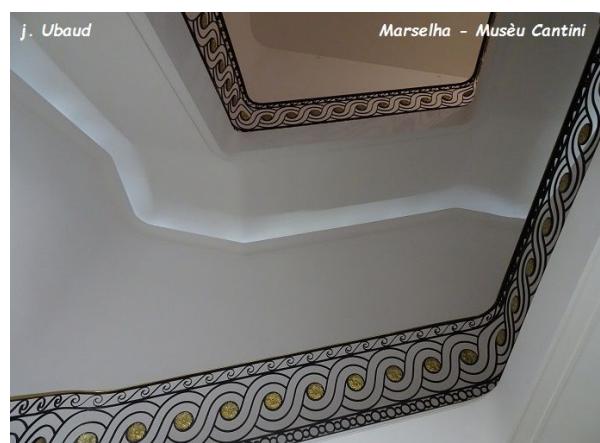
j. Ubaud

Avinhon (84)

j. Ubaud

Nant (12)

Lei portaus, pòrtas e portalets

Aquí tanben s'aficha lo reng sociau, coma ambe leis aubres (cèdres, paumiers). Leon Cordes descriu pron ben l'inadaptacion arquitecturala d'unei bastissas, cubertas de lausas e non de teules, çò que fa taca en país nòstre. Ailàs, aquelei castelets dins lo biais « Vau de Léger », ne vesèm d'en pertot sus lei costieras nimesencas, en plana besierena e au dintre dei vilas : l'incapacitat d'una certa borgesia a crear dins lo respècte de sa cultura es estat mostrat despuei longtemps. Resulta de sa sosmission au modèl dominant, d'aquí l'estil « Illa de França » per l'aspècte exterior, ambe lausas blavas e « chins assetats » per la teulissa, per una incongruitat totala. Marcha de segur ambe lo renegament de sa lenga.

« De l'autre costat de la rota i a lo planièr e lo "castèl" coma se ditz. Fugit pels seus, clavat despuei de temps, mas un ostalàs bastit d'orgull, cobèrt de lausum petit e blau, de fenèstras que n'acabas pas de las comptar, una torre sul costat e de mansardas per bèl-bèl. »

Un estrangièr al païs dels teules roges, empegat al mitan de las vinhas e son environa de garrigas solelhosas. D'arquitectura nascuda jol cèl d'ubac, pesol revengut apariat del poder de l'argent e de las mòdas mestrejairas, davalairas, aquí coma en ocupacion, sa cort bèla sul davant, tres sestairadas de pargue sul darrièr, tot enrodat de muralhas nautas, portal e grilha de fèrre sul grand camin. » (Leon Cordes, Los Macarèls II)

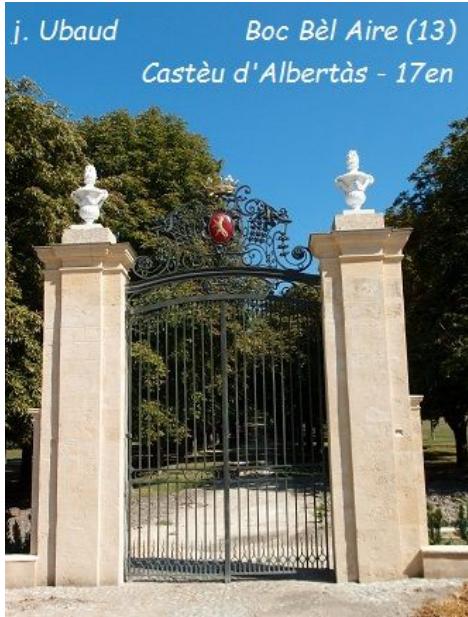
Se reconeisserà çai sota la descripcion de mantun portau de grands domenis agricòlas ò deis ostaus mai borgés dins lei vilatges, que la cima pòrta leis inicialas enllaçadas dau proprietari, quora son pas caduna au mitan dei dos batents, e de còps la data de la realization.

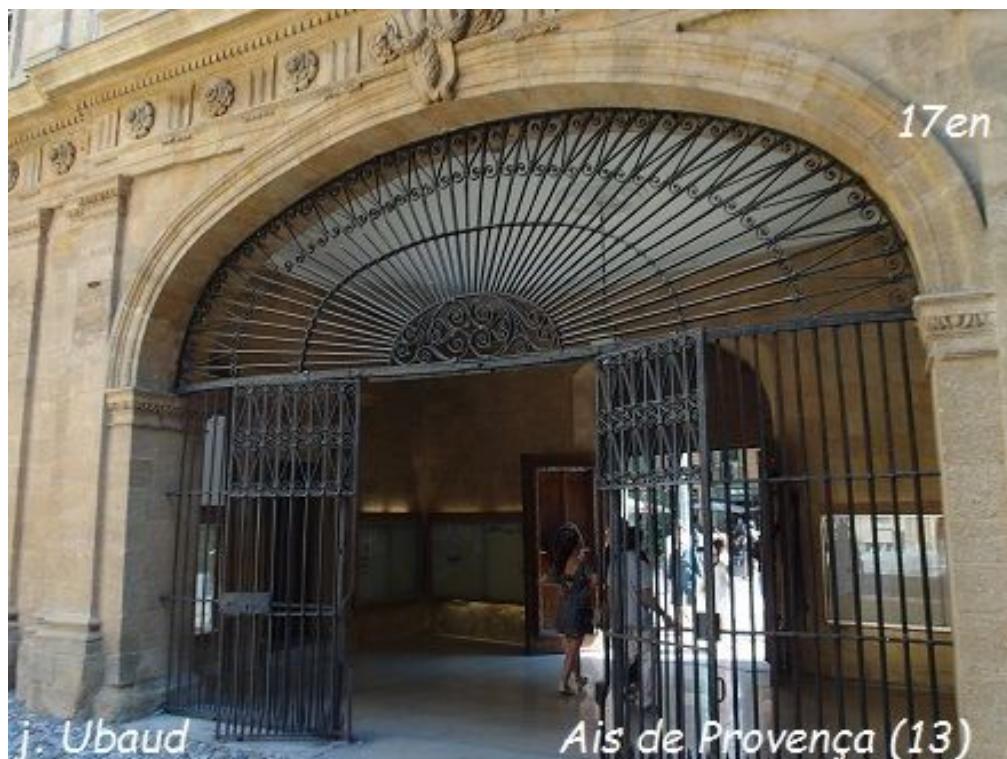
« Passèrem lo portal de fèrre rovilhat, manjat per endrechs, amb, a sa cima arredondida, dins un ceucle, l'orguòll rafit de las doas letras entremescladas del nom de l'òme, aquel que volguèt servar sa memòria perque s'era fach, de son voler, un palais dins la soletat. » (Max Roqueta, Verd Paradís 2, l'Irange)

Orgulhós qu'orgulhós, son pasmens de meravelhas d'elegància, e totei diferents que fachs artesanalament. Ara l'uniformizacion per la venda en subremercat dau bricolatge demenís totalament lo plaser de la contemplacion d'aquesteis adornaments... Quauquei realizations fachas encara per de ferriers d'art se veson d'aquí d'alai, mai son rarissims que còstan car.

Lei grands portalàs dei jardins publics son mai ufanós, de còps subrecargats e daurats a l'aur, lo tot destinat a donar un èr de poténcia. Lei mai ancians son fargats, lei mai recents en fèrre plegat.

j. Ubaud

Nîmes (30)

Jardins de la Font

Ferratier Felip Bongue - 1776

18en

j. Ubaud Marselha - Castèu Borély

Cassis (13)

j. Ubaud

Lamanon (13)

j. Ubaud

Sant Cristòu (34)

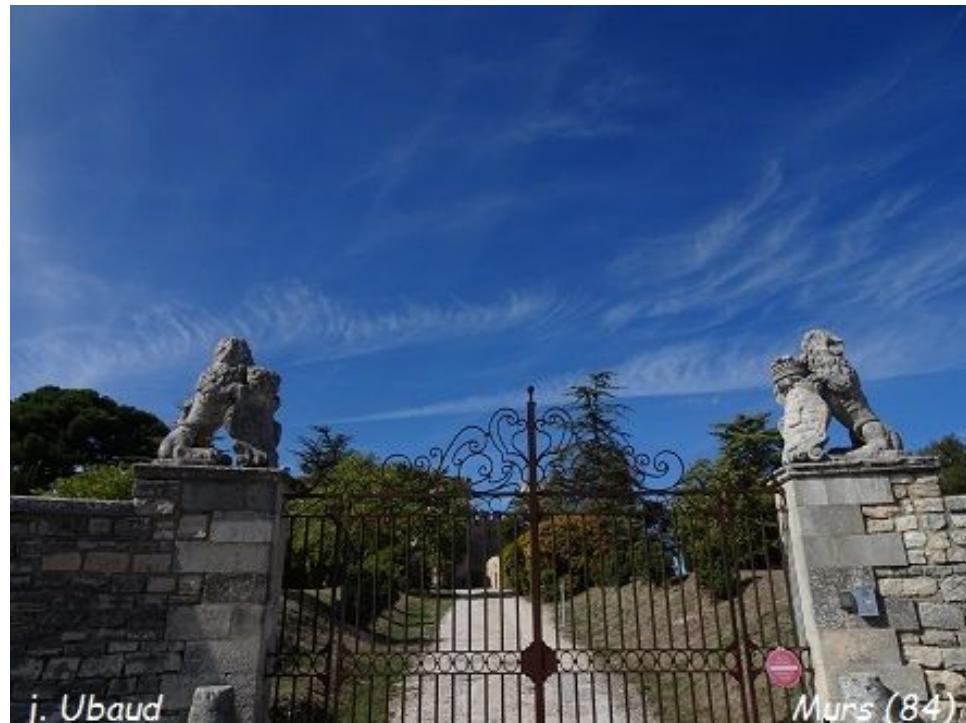
j. Ubaud

Puegnautièr (11)

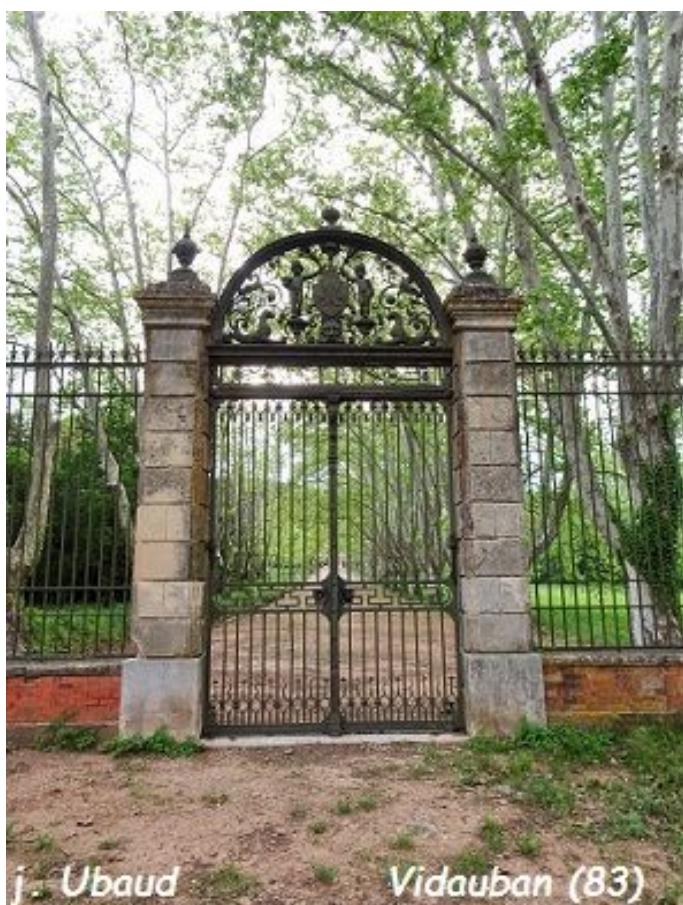
j. Ubaud

St Romieg de Provença (13)

j. Ubaud

Murs (84)

Lei portaus dau sègle 19 dei monuments e deis ostalàs de vilatges presentan dos menas d'estil. Lei mai regdes son rectangulars e simplament eiriçats de sagetas. Mai podèm veire tanben tota una collecció d'una granda elegància de fòrmas : se destrian l'un de l'autre per son fronton triangular dentelat (tenent sovent leis inicialas en son centre), que rend l'ensemble mai aerian, e d'unei en mai son datats.

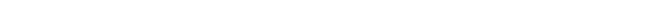
j. Ubaud

Aujargue (30)

j. Ubaud

Congènia (30)

j. Ubaud

Congènia (30)

j. Ubaud

Junàs (30) - 1872

j. Ubaud

Junàs (30) - 1885

j. Ubaud

Sovinhargue (30)

j. Ubaud

St Laurenç d'Aigosa (30)

j. Ubaud

Vilanoveta (34)

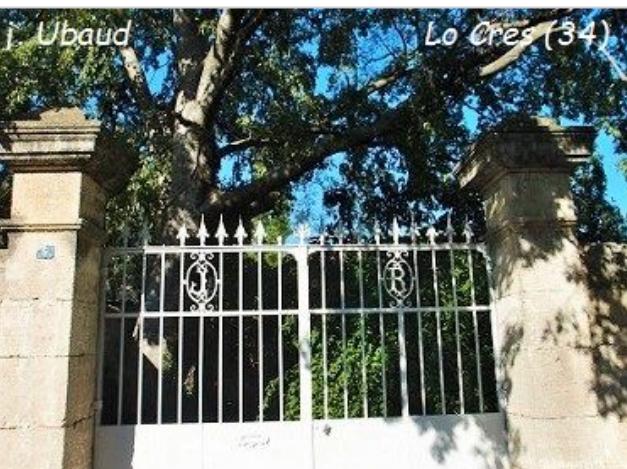
j. Ubaud

Montpelhier (34)

j. Ubaud

Lo Cres (34)

j. Ubaud

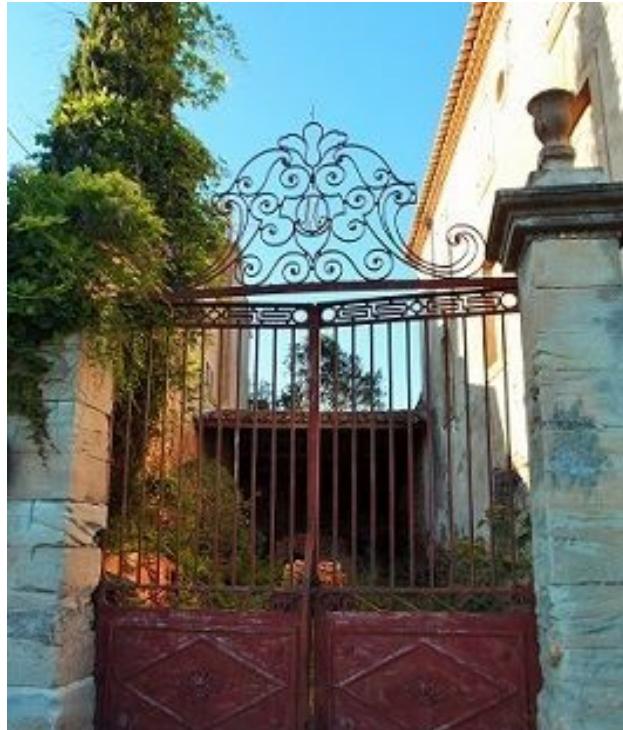
Lo Cres (34)

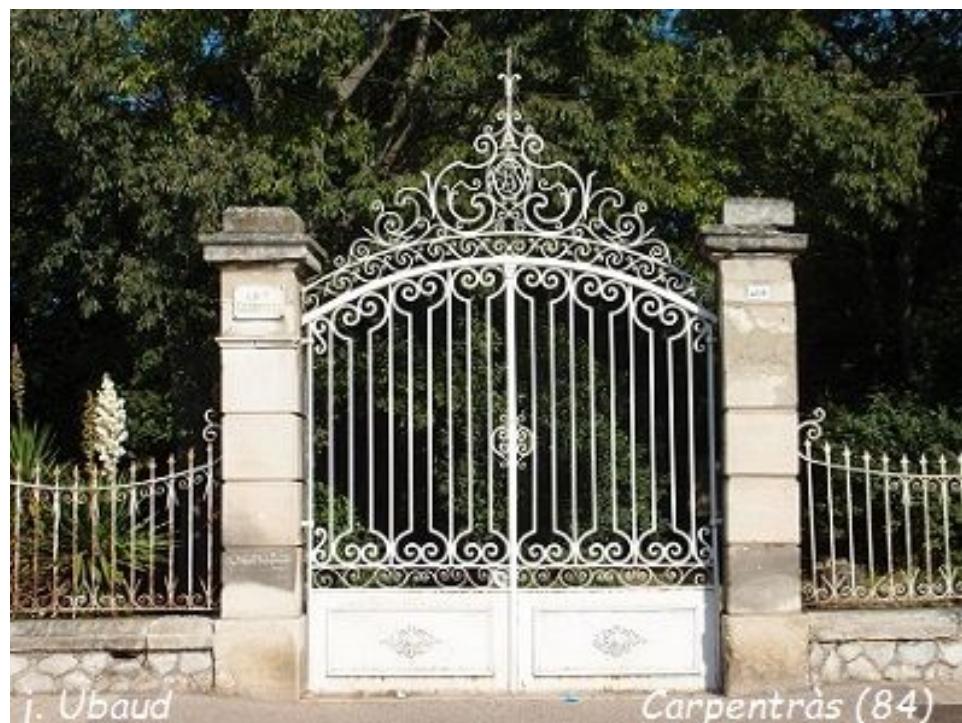
J. Ubaud *St Geniès de las Morgas (34)*

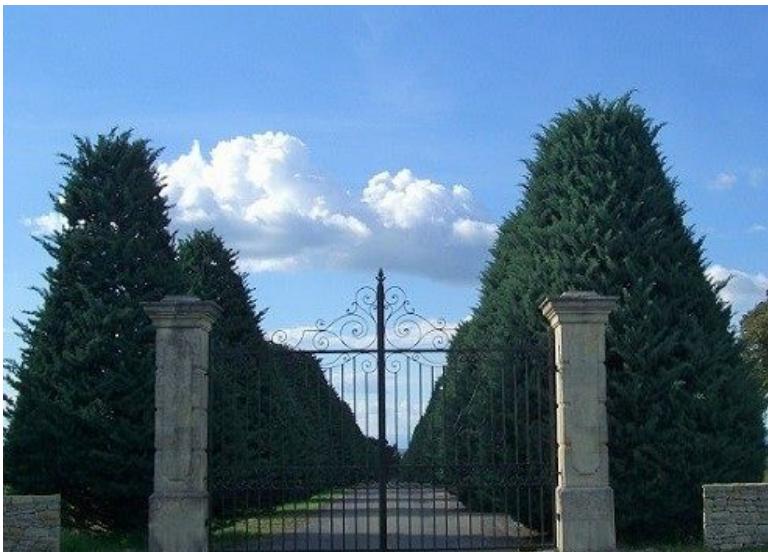

J. Ubaud *Loiràs (34)*

J. Ubaud *Restinclièira (34)*

j. Ubaud

Campanha nimesenca (30)

j. Ubaud

Vilanoveta (34)

j. Ubaud

Puegricard (13)

j. Ubaud

Aubais (30)

j. Ubaud

St Geniès de las Morgas (34)

j. Ubaud

Sant Cristòu (34)

j. Ubaud

Montpelhièr (34)

j. Ubaud

Besières (34)

j. Ubaud

Besières (34)

Espetaclós ensemble de portau, grasilha, marquesa e vas Medicis amb Aloès

L'estil deis annadas 1910-1930 donèt quauquei bèlei realizations mai pauc nombrosas. E en pòrtas d'immòbles mai pas en portaus de domenis agricòlas ò d'ostalàs de vilatges coma per lei fòtos precedentas.

~ 1930

j. Ubaud

Penas-Mirabèu (13)

~ 1930

j. Ubaud

Avinhon (84)

j. Ubaud

Marselha (13)

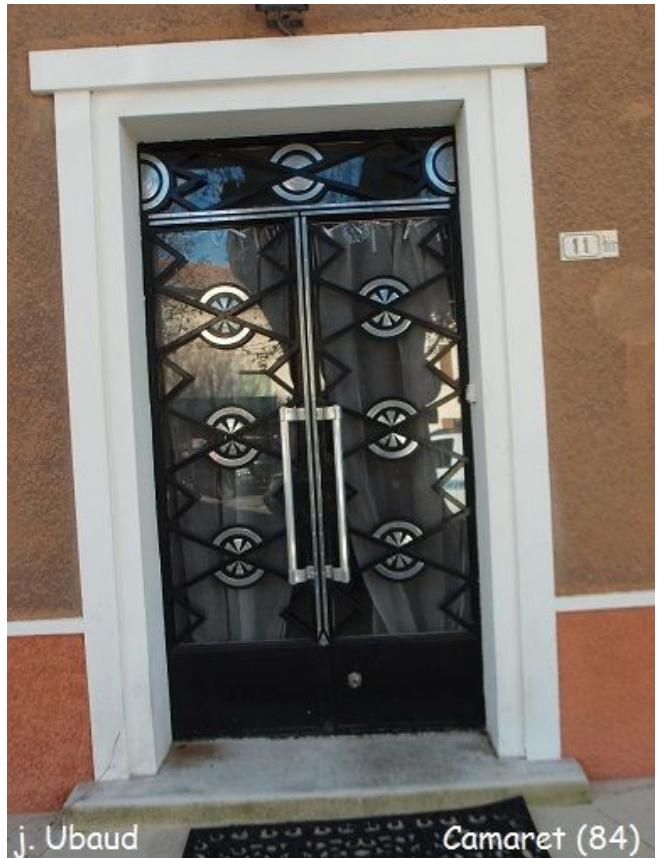
~1930

Lo Martegue (13)

j. Ubaud

Camaret (84)

j. Ubaud

Camaret (84)

j. Ubaud

Fòntvièlha (13)

j. Ubaud

Montpelhier (34)

j. Ubaud

Montpelhier (34)

Pòrtas de la Cambra de Comèrci de Montpelhier

D'artesans contunhan lo saupre-far e nos donan de veire d'òbras contemporanèas (portaus, grasilhas de magazins ò de balcons) que renovèlan la gramatica dei fòrmas e deis elements de basa.

j. Ubaud

Ais de Provença (13)

j. Ubaud Ais de Provença (13)

j. Ubaud

Cabriès (13)

j. Ubaud

Bujós (84)

j. Ubaud

Belcastel (12)

Portau de la Comandariá de Malta

j. Ubaud

Sta Aulària de Sarron (12)

Quant ai portaus realitzats a partir de recuperacions diverses, se veson en campanha onte tota ferralha pòt faire usatge...

j. Ubaud

Argeliers (34)

Incredible portau tot personau fach d'aisinas de fèrre fargat. S'i reconeis palastraca, pigassa, pala, forca, sapa, faucilh, martèu, vironeta, tenalhas, ceuckles de barricas, etc.
Tot pòt servir ! Ben en situacion dins lo campèstre...

Son omològ ambe forca, picon, trenca, sapa, ... e ròdas.

Portau interior dau musèu fach que de vièlhas claus...

*Olivier a St Martin del Bosc (34)
artesan d'art: Cristòu Perigault*

Un trabalh remirable ! Es pas un portau mai ne fa la fucion :
vos acuelhe en plen mitan dei vinhas, a l'entrada dau camin de l'artesan.

E mai lei produccions mai industrialas se renovèlan ambe bonur...

Pòrta de pargador e ombriera

i. Ubaud

Lodèva (34)

Polida pòrta tamisaira de lutz a travèrs
la crotz occitana...

j. Ubaud

Marselha (13)